

■ БІЗНЕС І ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК 338.48 (477):339

**РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В
УМОВАХ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ
СВІТОВОГО РИНКУ ©**

Ю.В. СТАВСЬКА,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
готельно-ресторанної справи
та туризму,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

Досліджено сучасний стан галузі туризму в Україні. Проаналізовано обсяг туристичних потоків України (виїзний та в'їзний туризм) протягом останніх років. Виявлено недоліки у структурі туристичних потоків країни. З'ясовано, що однією із основних проблем розвитку туристичної індустрії в Україні є те, що вона розвивається з переважною орієнтацією на виїзд. Проведено аналіз причин занепаду українського туризму. Розглянуто ознаки та наслідки занепаду туристичної галузі країни. Визначено дохідність туристичної сфери в Україні та світі. Проаналізовано заходи перспективного розвитку туристичної галузі України. Обґрунтовано необхідність запровадження стратегії розвитку туризму як на державному, так і на регіональному рівнях, що забезпечить його конкурентоспроможність в умовах впливу факторів світового ринку.

Ключові слова: туризм, туристична галузь, в'їзний туризм, виїзний туризм, внутрішній туризм, національна економіка, світовий ринок.

Табл. 1. Літ. 9.

Постановка проблеми. Розвиток туризму в Україні є однією із найперспективніших галузей національної економіки, яка дозволить забезпечити значний внесок в економіку держави у вигляді нових робочих місць, збільшення надходжень від зовнішньоекономічної діяльності та поповнення державного бюджету через сплату податків. Зрушення, які відбулися у соціально-економічному устрої країни, призвели до значного розвитку сфери туризму: появи інституту підприємництва, зростання прошарку населення, який може здійснювати закордонні подорожі, спрощення процедури підготовки та оформлення документів необхідних для подорожі, введення валютної політики регулювання, тобто легітимне ввезення та вивезення валютних сум потрібних туристу, - все це сприяло створенню індустрії туризму. На жаль, події останнього часу негативно вплинули на стан туристичної галузі. У зв'язку із цим, з метою стабілізації ефективності галузі потрібно розробити чітку стратегію розвитку туризму в Україні.

© Ю.В. СТАВСЬКА, 2017

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем та перспектив розвитку туризму в Україні займається багато вчених та науковців, серед яких О. Бордун [1], Ю. Мельник [3], Т. Примак [5], С. Стойка [7], Т. Городня [2], В. Ціхановська [9] та інші. У працях зазначених вчених розкрито різні аспекти функціонування туристичного ринку України. Однак, зважаючи на значну кількість публікацій, враховуючи вплив світових факторів на внутрішні події в країні та постійні зміни у туристичній галузі, дана сфера має стати предметом безперервного дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою написання статті є розробка пропозицій щодо створення умов для забезпечення сталого розвитку сфери туризму та курортів, перетворення її у високорентабельну, інтегровану у світовий ринок галузь, що зможе стати вагомим чинником прискорення економічного зростання, підтримки зайнятості, структурної модернізації економіки, наповнення бюджетів усіх рівнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна розташована у самому центрі Європейського континенту, який щорічно відвідує 51% усіх туристів на планеті. Українська нація багата своїми звичаями та традиціями, українці вирізняються особливим темпераментом. Україна володіє значним потенціалом туристичних резервів, які, на жаль, не використовуються у повному обсязі. Останнім часом ринок туристичних послуг набуває все більшого значення у розвитку національної економіки країни. За даними ЮНВТО (Всесвітня туристична організація) частка туризму у світовому ВВП складає близько 10%, а на долю міжнародного туризму припадає 6% загального обсягу світового експорту та близько 30% світового експорту послуг. Кожне 11-те робоче місце у світі припадає на сферу туризму. Прогнозується, що до 2030 року кількість міжнародних туристичних відвідувань зросте до 1,8 млрд. туристів [6]. Україна має всі передумови для належного розвитку економіки за рахунок туризму. Водночас, однією з основних проблем розвитку туристичної індустрії в Україні є те, що вона розвивається з переважною орієнтацією на виїзд [7, с.89].

Загалом туризм – це галузь, яка дедалі стабільніше зростає у світі, щороку збільшуючись мінімум на 3%. За підрахунками ЮНВТО у 2014 році в Європі подорожувало 609 млн. туристів, їхні витрати склали близько 600 млрд. доларів США, а в цілому за рік у всьому світі туристи витратили 1,3 трлн. доларів.

Фінансово-економічна криза, що продовжується в останні роки, події, пов'язані з анексією Автономної Республіки Крим та події на Сході країни, негативно вплинули на в'їзний туристичний потік, структуру туризму та туристичні можливості країни як на внутрішньому, так і зовнішньому туристичному ринку.

Кількість "офіційних" іноземних туристів, які відвідали Україну в 2015 році, впала на 12% в порівнянні з 2014 роком, і більше, ніж в 15 разів - у порівнянні з докризовим, 2013 роком. Про це на своєму сайті повідомляє Державна служба статистики [4].

Так, за даними Держстату, в 2015 році країну відвідали 15159 іноземних туристів, в 2014 році - 17070, а в 2013 році - 232311. Служба не уточнює методологію підрахунку туристів, вказуючи лише, що дані за останні два роки не враховують Крим і непідконтрольні райони Донбасу.

При цьому загальна кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, знизилася менш істотно: країну відвідали 12428286, 12711507, 24671227 іноземців в 2015, 2014 і 2013 роках відповідно, тобто показник в порівнянні з докризовим роком впав майже в два рази (в останні два роки цифри не включають Крим і непідконтрольні райони Донбасу) [4].

Таблиця 1

Туристичні потоки України, осіб

	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон - усього ²	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну - усього ²	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України – усього ³	Із загальної кількості туристів: ³			Кількість екскурсантів ³
				іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи	
2000	13422320	6430940	2013998	377871	285353	1350774	1643955
2005	16453704	17630760	1825649	326389	566942	932318	1704562
2010	17180034	21203327	2280757	335835	1295623	649299	1953497
2011	19773143	21415296	2199977	234271	1250068	715638	823000
2012	21432836	23012823	3000696	270064	1956662	773970	865028
2013	23761287	24671227	3454316	232311	2519390	702615	657924
2014 ¹	22437671	12711507	2425089	17070	2085273	322746	1174702
2015 ¹	23141646	12428286	2019576	15159	1647390	357027	125471

Джерело: Складено за даними Державної служби статистики України.

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

² Включно з одноденними відвідувачами (за даними Адміністрації Держприкордонслужби України)

³ 2000-2010 за даними Міністерства інфраструктури України, починаючи з 2011 року за даними Держстату

Згідно даних вищенаведеної таблиці кількість виїзних туристів протягом 2015 року вдвічі менша за кількість в'їзних туристів. Хоча до 2013 року ситуація мала протилежну динаміку. Часка туристів, яких обслуговували суб'єкти туристичної діяльності України у 2015 р. відносно 2013р. скоротилась також удвічі.

У свою чергу, виїзний туризм не вимагає капіталовкладень в туристичну індустрію і створення туристичного продукту, а отже, приносить незначний прибуток. При в'їзному ж туризмі іноземні туристи привозять із собою кошти, за рахунок чого створюються робочі місця в туристичній та суміжних галузях господарства та поповнюється валютними надходженнями державна казна [7, с.86].

Таким чином, при виїзному туризмі фірми, що займаються наданням туристичних послуг, мають можливість отримувати стабільні прибутки, за рахунок використання відпрацьованих туристичних маршрутів, зацікавити більшу кількість громадян для мандрівок у різні країни світу. Натомість внутрішній туризм потребує значних капіталовкладень і не гарантує великих зисків. З колишньої країни-реципієнта Україна перетворилась на країну-генератора туристичних потоків виїзного туризму [5, с. 209].

Причини занепаду українського туризму наступні:

- нехтування міжнародним досвідом розвитку туризму;
- відсутність послідовної державної політики в галузі;

– неефективність діяльності центральних органів виконавчої влади у сфері туризму;

– відсутність належних умов для розвитку пріоритетних для держави в'їзного і внутрішнього туризму, податкового і фінансового стимулювання державою експорту туристичних послуг та вітчизняних туроператорів, які займаються цим видом діяльності;

– незадовільна робота з формування та зміцнення туристичного іміджу України, розробки та просування національного туристичного продукту на міжнародному та внутрішньому ринках.

Ознаки та наслідки занепаду:

- скорочення практично удвічі туристичних потоків в Україну іноземних туристів;

- деградація ринку внутрішнього туризму;

- значне скорочення питомої ваги туризму у ВВП країни та в регіональному валовому продукті, в тому числі доходів від туристичних послуг та послуг готелів, туристичного збору, валютних надходжень від експорту туристичних та готельних послуг, інвестицій в туристичну інфраструктуру, робочих місць.

Успішність розвитку індустрії туризму визначається перш за все збалансованістю різних напрямків її розвитку. При цьому важлива роль належить інфраструктурі, яку для туристичної галузі складають комунікації, транспортні послуги, інженерні споруди, дороги, суміжні підприємства, що забезпечують доступ туристів до туристичних ресурсів [3, с. 58]. Це спонукає до розвитку малого і середнього бізнесу, що призводить до створення нових робочих місць, залучення валюти й інвестицій, розвитку інфраструктури. Сучасна індустрія туризму – одна з найшвидше прогресуючих галузей світового господарства і розглядається, як самостійний вид економічної діяльності, а також, як міжгалузевий комплекс.

За підрахунками експертів держава щорічно не доотримує тільки від експорту туристичних послуг до 1 млрд. валютних надходжень.

За оцінками ЮНВТО наразі туризм посідає перше місце серед галузей світового господарського комплексу за обсягом експорту товарів і послуг. Виробляючи 9% глобального (загальносвітового, національного продукту), залучаючи 7% світових інвестицій, туризм нині є найпотужнішою сферою світової економіки. На частку туризму припадає 11% споживчих витрат, 5% податкових надходжень. За валютними надходженнями, що зростають щорічно на 10%, туризм випередив експорт нафтопродуктів, телекомунікаційного обладнання, автомобілебудування, усі інші види послуг.

Україна має вагомі об'єктивні передумови, щоб увійти до найрозвиненіших у туристичному відношенні країн світу. Однак, незважаючи на високий потенціал туристичних ресурсів, наша держава не входить навіть до рейтингової таблиці, що включає 75 країн світу, які мають найбільші доходи від туризму, оскільки питома вага туризму в економіці країни є украй низькою.

В Україні туризм формує менше 1% сукупного ВВП (в країнах Європи – 10%), частка експорту туристичних послуг в структурі експорту товарів та послуг в Україні становить 0,7% (в країнах Європи – 30%).

Перед українським туризмом на сьогоднішній день постало багато проблем: недосконала нормативно-правова база, незабезпеченість інвестиційними ресурсами, не розроблена державна стратегія туристичної індустрії, хоча основна проблема полягає у недосконалій підготовці фахівців галузі, а саме: від найвищих щаблів державної ієрархії і до рівня обслуговування на місцях. У сфері українського туризму потрібно, перш за все, підвищувати сервіс обслуговування та наближувати його до міжнародних стандартів.

Для перспективного розвитку туристичної галузі України необхідним є здійснення наступних заходів:

1. Імплементация законодавства ЄС у сфері туризму, що забезпечить вдосконалення діючого законодавства у сфері туризму з урахуванням досвіду провідних туристичних країн ЄС, покращення показників сфери туризму, об'єднання учасників туристичного ринку, активізацію розвитку в'їзного туризму.

2. Гармонізація національних стандартів у сфері туризму з міжнародними та європейськими стандартами, що сприятиме покращенню якості національного туристичного продукту та обслуговування споживачів туристичних послуг.

3. Лібералізація та ефективне регулювання здійснення підприємницької діяльності у сфері туризму, підвищення безпеки туристів під час подорожей.

4. Забезпечення комплексного розвитку територій, зокрема створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури.

5. Забезпечення доступності об'єктів туристичної інфраструктури для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

6. Удосконалення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму, зокрема готельної, ресторанної, клубної, музейної, галерейної та інших видів діяльності, пов'язаних із туризмом, що забезпечуватиме підвищення рівня професійної підготовки фахівців сфери туризму та якості обслуговування споживачів туристичних послуг.

7. Забезпечення наукового супроводу та досліджень у сфері туризму та курортів, запровадження прогресивних інноваційних розробок.

8. Формування та просування позитивного іміджу України як країни, привабливої для туризму, що сприятиме збільшенню туристичних потоків до України, утвердженню України на світовому туристичному ринку.

9. Формування та реалізація конкурентоспроможних національного, регіонального та місцевого туристичних продуктів, що сприятиме підвищенню якості туристичного продукту, зростанню попиту на туристичні послуги, збільшенню надходжень від реалізації туристичних послуг до Державного та місцевих бюджетів.

Висновки. Таким чином, в Україні існують усі передумови для розвитку туристичної сфери, зручне географічне розташування, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, унікальне поєднання природно-рекреаційних ресурсів, культурно-історичної спадщини, розгалужена санаторно-курортна база – усі ці фактори зумовлюють конкурентні переваги України в пропозиції туристичного продукту. Проте туристичний потенціал України на сьогодні розкрито не повною мірою, про що свідчить 1 % частка туристичної галузі в структурі ВВП країни. Основними перепонами, що перешкоджають розвитку туристичного сектору в Україні, виступають переважно чинники нестабільності правової бази та

невідповідності законодавства в сфері туризму міжнародним стандартам, низький рівень якості послуг у даній сфері, що призводить до організації переважно виїзних подорожей за межі країни. А це є перепорою для розвитку вітчизняної інфраструктури туризму.

Тому туризм – це не тільки наявність гарної природи чи архітектури, це, насамперед, сучасна інфраструктура, високий рівень сервісу. А досягти цього можливо лише за умови залучення інвестицій до найпривабливіших туристичних напрямків у кожному конкретному регіоні та професійної підготовки фахівців сфери туризму, зокрема готельної, ресторанної, клубної, музейної, галерейної та інших видів діяльності, пов'язаних із туризмом. І тут важливим інструментом є розвиток партнерських відносин держави й туристичного бізнесу, забезпечення дерегуляції підприємницької діяльності в туризмі та залучення інвестицій у галузь.

Список використаних джерел

1. Бордун О. Аналіз міжнародних туристичних потоків України / О. Бордун // Вісник львівського університету. Серія географічна. – 2013. – Вип. 43. – Ч. 2. – С. 137-146.
2. Городня Т.А. Пріоритети та стратегія розвитку туристичної індустрії України [Електронний ресурс] / Т.А. Городня. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vliet/2009_4/3/1_Horodnja.pdf.
3. Мельник Ю. Стратегічне управління туристичним підприємством на міжнародному ринку / Ю. Мельник, Л. Цетнар // Психологія і суспільство. – 2012. – № 2. – С.58-63.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.org.ua>.
5. Примак Т.О. Маркетингова підтримка туристичного іміджу України [Електронний ресурс] / Т.О. Примак, Д.С. Примак. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vchnu/Ekon/2009_5_3/205"211.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vchnu/Ekon/2009_5_3/205).
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів на 2016 – 2020 роки".
7. Стойка С.О. Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі України в умовах економічної нестабільності / С.О. Стойка. // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 21. – С.86-90.
8. Туристична діяльність в Україні у 2014 році [Електронний ресурс] / Вебсайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/bl/04/bl_td_14.zip.
9. Ціхановська В.М. Тенденції розвитку світового ринку туристичних послуг в умовах посилення глобалізаційних процесів / В.М. Ціхановська, С.Я. Ковальчук // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 7. – С. 86-89.

Список джерел у транслітерації / References

1. Bordun O. (2013) Analiz mizhnarodnykh turystychnykh potokiv Ukrainy / O. Bordun // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya heohrafichna, Vypusk 43, Pp. 137-146.
2. Horodnia T.A. Priorytety ta stratehiia rozvytku turystychnoi industrii Ukrainy [Elektronnyi resurs] / T.A. Horodnia. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vliet/2009_4/3/1_Horodnja.pdf.

3. Melnyk Iu. Stratehichne upravlinnia turystychnym pidpriemstvom na mizhnarodnomu rynku / Iu. Melnyk, L. Tsetnar // Psykholohiia i suspilstvo. – 2012. – № 2. – pp.58-63.
4. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.org.ua>.
5. Prymak T.O. Marketynhova pidtrymka turystychnoho imidzhu Ukrainy [Elektronnyi resurs] / T.O. Prymak, D.S. Prymak. – Rezhym dostupu: [http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vchnu/Ekon/2009_5_3/205"211.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vchnu/Ekon/2009_5_3/205).
6. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro skhvalennia Stratehii rozvytku turyzmu i kurortiv na 2016 – 2020 roky".
7. Stoika S.O. Problemy ta perspektyvy rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti / S.O. Stoika. // Investytsii: praktyka ta dosvid. – 2015. – № 21. – Pp.86-90.
8. Turystychna diialnist v Ukraini u 2014 rotsi [Elektronnyi resurs] / Vebsait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. — Rezhym dostupu: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/bl/04/bl_td_14.zip.
9. Tsikhanovska V.M. Tendentsii rozvytku svitovoho rynku turystychnykh posluh v umovakh posylennia hlobalizatsiinykh protsesiv / V.M. Tsikhanovska, S.Ia. Kovalchuk // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. – 2015. – № 7. – S. 86-89.

ANNOTATION

THE DEVELOPMENT OF TOURISM INDUSTRY IN UKRAINE IN TERMS OF FACTORS OF THE WORLD MARKET

STAVSKA Yulia,
*Candidate of Economic Science , Associate Professor
of the Department of International Management,
Hotel and Restaurant Business and Tourism,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)*

The current state of tourism in Ukraine is investigated. The volume of tourist flows in Ukraine (outbound and inbound tourism) in recent years is analyzed. The shortcomings in the structure of tourist flows in the country is revealed. It was found that one of the main problems of tourism industry in Ukraine is that it develops with primary focus on outbound tourism. The causes of decline of Ukrainian tourism are analyzed. The signs and consequences of decline of the tourism industry of the country are considered. The profitability of tourism industry in Ukraine and abroad is determined. Measures for the perspective development of tourism industry in Ukraine are suggested. The necessity of implementing the strategy of tourism development at the state and regional levels, which will ensure its competitiveness in terms of the factors of the global market is underlined.

Keywords: tourism, tourism industry, inbound tourism, outbound tourism, domestic tourism, national economy, the global market.

Tabl. 1. Lit. 9.

АННОТАЦИЯ РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В УКРАИНЕ В УСЛОВИЯХ ВЛИЯНИЯ ФАКТОРОВ МИРОВОГО РЫНКА

СТАВСКАЯ Юлия Вацлавовна,
кандидат экономических наук, доцент
кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности,
гостинично – ресторанного бизнеса и туризма,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)

В статье исследовано современное состояние отрасли туризма в Украине. Проанализированы объём туристических потоков Украины (выездной и въездной туризм) в течении последних лет. Определены недостатки в структуре туристических потоков страны. Установлено, что одной из основных проблем развития туристической индустрии в Украине является то, что она развивается с преимущественной ориентацией на выезд. Проведен анализ причин снижения спроса на украинский туризм. Рассмотрены признаки и последствия упадка туристической отрасли страны. Определена доходность туристической сферы в Украине и мире. Проанализированы меры перспективного развития туристической отрасли Украины. Обоснована необходимость введения стратегии развития туризма как на государственном, так и на региональном уровнях, что обеспечило бы его конкурентоспособность в условиях влияния факторов мирового рынка.

Ключевые слова: туризм, туристическая отрасль, въездной туризм, выездной туризм, внутренний туризм, национальная экономика, мировой рынок.

Табл. 1. Лит. 9.

Інформація про автора

СТАВСЬКА Юлія Вацлавівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно -ресторанної справи та туризму, Вінницький національний аграрний університет (21030, м. Вінниця, вул. О.Антонова, 29/65, e-mail usv.urf@list.ru).

STAVSKA Yulia - Candidate of Economical Science, Associate-Professor of the Department of International Management, Hotel and Restaurant Business and Tourism, Vinnytsia National Agrarian University (Vinnytsia, Antonov Str., 29/65, e-mail usv.urf@list.ru).

СТАВСКАЯ Юлия Вацлавовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности, гостинично-ресторанного бизнеса и туризма, Винницкий национальный аграрный университет (21030, г. Винница, ул. О. Антонова, 29/65, e-mail usv.urf@list.ru).

